

სახელმწიფოს „თავისუფალი შეფასების ფარგლები“ პანდემიის პირობებში გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის ასპექტში

აბსტრაქტი

2020 წელი ნამდვილად შევა კაცობრიობის ისტორიაში არა მხოლოდ როგორც COVID-19-ის (ახალი კორონავირუსი) სამედიცინო გამოწვევის, არამედ როგორც „ცივილიზებული ერების“ მეტად „კოორდინირებული მოქმედების“ ნათელი გამოხატულების ნიმუში,¹ ყოფა, რომლის სამართავად და გასაუმჯობესებლად „საერთაშორისო საზოგადოება“ ერთიანდება. თუმცა, ერთიანობის მიუხედავად, ტექნოლოგიურად განვითარებულ ეპოქაშიც კი, ვირუსთან ბრძოლის ერთადერთ რელევანტურ ხერხად ერთი საუკუნის წინანდელ მეთოდებს ვიყენებთ.²

ამდენად, მოცემული ნაშრომი სახელმწიფოების პოლიტიკის სამართლებრივი ანალიზის საფუძველზე პანდემიით გამოწვეული საგანგებო ვითარების საჯაროსამართლებრივ ასპექტებს განიხილავს. ნაშრომის მიზანი პანდემიის მართვის პროცესში ინფორმაციის ძალისა და სახელმწიფოების მიერ პოლიტიკური ოპონენტების გასაჩუმებლად ცენზურის გამოყენების წარმოჩენაა. გარდა პრობლემების წარმოჩენისა, ნაშრომი ამოცანად ისახავს იმ გზების ჩვენებას, თუ როგორ უნდა გაუმკლავდეს თანამედროვე საერთაშორისო საზოგადოება დეზინფორმაციას და ავტორიტარიზმის მარწმუნებში გახვეული მედიის საქმიანობაში გაუმართლებელ ჩარევას.

ნაშრომის მთავარი პოსტულატია, რომ ტექნოლოგიური განვითარების ეპოქაში, ჭორებისა და კონსპირაციული თეორიების ადგილი არ არის. და, რომ სახელმწიფოები, რომლებიც ქმნიან დღევანდელ პოლიტიკურ დღის წესრიგს, მეტი სიფრთხილით და მაღალი თვითშეგნებით უნდა მოეკიდონ ინფორმაციის ძალას და მის გავლენას საზოგადოების კეთილდღეობაზე.

* აღნიშნული სტატია მომზადდა ავტორის მიერ ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის საჯარო სამართლის მაგისტრატურის ფარგლებში 2020 წლის 1-ელ აგვისტოს დაცული ნაშრომის გადამუშავების შედეგად.

¹ WHO, (2020), Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard, ხელმისაწვდომია აქ: <https://covid19.who.int/> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

² WHO, (2020), Coronavirus disease (COVID-19) advice for the public, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

შესავალი

საზოგადოებრივ ჯანმრთელობაზე COVID-19-ის ნეგატიური ეფექტების მიუხედავად, უნდა გავიაზროთ, რომ უშუალოდ ვირუსი ჩვენი უფლებების დამრღვევი არ არის. მართალია, ის ზეგავლენას ახდენს ჩვენივე უფლებებით სარგებლობაზე, მაგრამ, მიუხედავად ჩვენი სურვილებისა, ვირუსს ვერც სამართლებრივი კრედოებით განვსჯით და ვერც პასუხისმგებლობას დავაკისრებთ.

სახელმწიფოები არ არიან პასუხისმგებლები COVID-19-ზე. თუმცა ისინი პასუხისმგებლები არიან იმ მეთოდებზე, რომლებითაც პასუხობენ დღევანდელ მსოფლიო გამოწვევას. თუ ისინი ამ გამოწვევას პასუხობენ ისეთი პოლიტიკის გატარებითა და რეგულაციების დაწესებით, რომლებიც გაუმართლებლად ერევა ადამიანის უფლებებში, მაშინ ეს განიხილება ადამიანის უფლებების დარღვევად. თუ ისინი ვერ უზრუნველყოფენ ვირუსის გავრცელებისგან შეკავების ადეკვატური ზომების შემოღებას, ესეც უფლების დარღვევად განიხილება.

ავტორის აზრით, პოსტკრიზისული რეალობა შესაძლოა ორი მიმართულებით განვითარდეს. **მომავლის პირველი ხედვაა**, როცა კრიზისმა მსოფლიოს კიდევ ერთხელ თვალსაჩინოდ დაანახა, თუ რა როლი აქვს ერთიან საერთაშორისო კოორდინირებულ მოქმედებას.³ პანდემიამ თვალსაჩინოდ დაანახა ყველა მთავრობას, პოლიტიკოსს და ციფრული ეპოქის ყველა შესაბამის მოთამაშეს, რომ ნებისმიერი სახის ცენზურა, რომელიც მიმართულია ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის, ჯანმრთელობის, სიცოცხლის, ავტონომიურობისა და ეფექტიანი მმართველობის განვითარების შეზღუდვისკენ, თუნდაც ეს ლეგიტიმური მიზნით იყოს განპირობებული, უნდა აკმაყოფილებდეს კანონიერების, აუცილებლობისა და პროპორციულობის სტანდარტებს. ეს არის პანდემიისგან რეაბილიტაციის სასურველი გზა, რომელსაც ადამიანის უფლებების პატივისცემის უფრო მტკიცე ჩარჩოს ჩამოსაყალიბებლად სახელმწიფოები მთელ მსოფლიოში უნდა მიჰყვნენ.

მეორე ხედვის მიხედვით, შესაძლოა, მივიღოთ საერთოდ სხვა რეალობა, რომელშიც ადამიანის უფლებების არაპროპორციული შეზღუდვის პოლიტიკის გატარებით, მძვინვარებს ავტოკრატიული რეჟიმი, უთანასწორობა და უფლებების დაკნინება. ამ რეალობაში COVID-19 მხოლოდ უხილავი მტერი როდია, იგი ასევე რეპრესიული ყოფის პათოგენია. მოსალოდნელია, რომ მეორე გზას მეტწილად მსოფლიოს ბევრი სახელმწიფო დაადგეს იმ ფაქტის გათვალისწინებით, რომ ვირუსი სწორედ ცენზურის გარემოში აღმოცენდა, რომელმაც მეცნიერებისა და ექსპერტიზის პოლიტიზირება და დეგენერაცია წარმოშვა.⁴

მსჯელობის მიმდინარეობისას სახელმწიფო ადმინისტრირების პოლიტიკის ასპექტში იქნება მიმოხილული გამოხატვის თავისუფლების დაცული სფეროები, რომლებიც აღიარებულია ევროპული კონვენციის მე-10 მუხლით:

³ UN General Assembly. (2020). Global solidarity to fight the coronavirus disease 2019 (COVID-19), მოპოვებული - 2020 წლის 12 აპრილი. ხელმისაწვდომია აქ: <https://undocs.org/en/A/RES/74/270> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁴ International Press Institute (IPI) Tracker on Press Freedom Violations Linked to COVID-19 Coverage - „COVID-19: Number of Media Freedom Violations by Region,” ხელმისაწვდომია აქ: <https://ipi.media/covid19-media-freedom-monitoring/> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

1. საკუთარი აზრის მიდევნების (ქონის) თავისუფლება;⁵
2. ინფორმაციის გავრცელების თავისუფლება;⁶
3. ინფორმაციის მიღების თავისუფლება.⁷

სამივე განზომილება ერთმანეთთან ძალიან მჭიდრო კავშირშია, რადგან საკუთარი აზრის ფორმირება და ქონა პრაქტიკულად შეუძლებელი გამოდის კონკრეტულ ინფორმაციაზე წვდომის გარეშე.⁸

ევროპული სასამართლო მიიჩნევს, რომ გამოხატვის თავისუფლება ვრცელდება არა მხოლოდ ისეთ „ინფორმაციასა“ თუ „იდეაზე“, რომელიც საზოგადოებას მოსწონს ან უწყინარი და უვნებელია, არამედ ისეთზეც, რომელიც მიუღებელი, შეურაცხმყოფელი და შემაშფოთებელია.⁹

„პრესა მნიშვნელოვან როლს ასრულებს დემოკრატიულ სოციუმში. მას აქვს ამოცანა, - საკუთარი ვალდებულებების და პასუხისმგებლობების შესაბამისად, - გაავრცელოს საზოგადოების ინტერესის სფეროში არსებული ინფორმაცია და იდეები [...]. პრესას მხოლოდ ასეთი ინფორმაციის გავრცელების ვალდებულება კი არ აქვს: საზოგადოებას ასევე აქვს მათი მიღების უფლება. სხვა შემთხვევაში პრესა ვერ შეძლებს, შეასრულოს თავისი მთავარი როლი - 'საზოგადოებრივი დამკვირვებლობა'“.¹⁰

სტატიის მიზანია COVID-19-ით გამოწვეული სამართლებრივ-პოლიტიკური პროცესების ანალიზი და იმ პრობლემების ჩვენება, რომლებიც შესაძლოა, მსოფლიო საგანგებო მდგომარეობის დროს წარმოიშვას გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვისა და პანდემიის ინფორმაციული მართვის ასპექტში. აგრეთვე, კვლევის ამოცანაა, განვიხილოთ ის მოცემულობა, რასაც ჰქვია „საგანგებო მდგომარეობა - კორიდორი ავტორიტარიზმამდე.“

⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N1/5/675,681 „შპს 'სამაუწყებლო კომპანია რუსთავი 2' და შპს 'ტელეკომპანია საქართველო' საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, 2016 წლის 30 სექტემბერი, § 71.

⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N91/1/468 „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2012 წლის 11 აპრილი, § 27.

⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N2/3/364 „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და მოქალაქე რუსუდან ტაბატაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2006 წლის 14 ივლისი, გვ 7.

⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებები საქმეებზე: Handyside v. the United Kingdom, 7 დეკემბერი 1976, § 49, Series A no. 24 და nos 21279/02 და 36448/02, London, Otchakovsky-Laurens and July v. France [GC], 2007 წელი, § 45, ასევე no. 32772/02, Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland (no. 2) [GC], 2009 წელი, § 96, ასევე no. 39954/08, Axel Springer AG v. Germany [GC], 7 თებერვალი, 2012, § 78.

⁹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებები საქმეებზე: Mouvement raélien suisse v. Switzerland [GC], no. 16354/06, 2012 წელი, § 48.

¹⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებები საქმეებზე: Thoma v. Luxembourg, no. 38432/97, 2001 წელი, § 45.

1. გამოხატვის თავისუფლება, პანდემიის ინფორმაციული მართვა და სახელმწიფო

„მომეცით ნება, შევიმეცნო, სრულფეო საკუთარი პოზიცია და ვიკამათო თავისუფლად, ყველა თავისუფლებაზე უზენაესი, საკუთარი სინდისის გათვალისწინებით“¹¹

*ჯონ მილტონი, 1644 წელი
ინგლისელი საჯარო მოხელე და ინტელექტუალი*

საუკუნეების მანძილზე გამოხატვის თავისუფლება არაერთი სამართლებრივი თუ პოლიტიკური პროცესის ინსპირაციის წყარო გამხდარა. ისტორიას ახსოვს სამოქალაქო აქტივიზმი, რომელიც გამოხატვის თავისუფლების გარეშე მის სუბსტანციურ საწყისს იქნებოდა მოკლებული; სახელმწიფო რევოლუციები, რომლებიც თავისუფალი აზრის და სიტყვის გარეშე ვერ იქნებოდა მიღწეული.¹² კაცობრიობას ასევე ახსოვს, ადამიანის უფლებრივი გაუმჯობესების მოთხოვნის მოტივით, მარტინ ლუთერ კინგის ცნობილი მიმართვა, რომელიც სიტყვის თავისუფლების გარეშე ისტორიას არ დარჩებოდა.¹³ გამოხატვის თავისუფლების სოციალურ მნიშვნელობაზე ისტორიამ არაერთხელ გაგვცა პასუხი იმაზე ხაზგასმით, თუ რა როლი და დამსახურება აქვს საზოგადოების მსოფლმხედველობის განვითარებაში. ამას ის ფაქტიც მოწმობს, რომ აღნიშნულმა უფლებამ ასახვა პოვა მთელ რიგ საერთაშორისო კონვენციებში, მათ შორის: ადამიანის უფლებების უნივერსალურ დეკლარაციაში, ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციაში და ადამიანის სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ პაქტში (ICCPR).¹⁴

¹¹ Malik, K. „From Milton to Pullman, the quest for truth is riddled with ambiguity.“ The Guardian, გვ. 1-2, 2019 წლის 29 დეკემბერი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/dec/29/from-milton-to-pullman-the-quest-for-truth-is-riddled-with-ambiguity> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

¹² Shearlaw, Maeve, „Egypt five years on: was it ever a 'social media revolution'?“ The Guardian, 2016 წლის 25 იანვარი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.theguardian.com/world/2016/jan/25/egypt-5-years-on-was-it-ever-a-social-media-revolution> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

¹⁷ Younge, Gary, „Martin Luther King: the story behind his 'I have a dream' speech,“ The Guardian, 2013 წლის 9 აგვისტო, გვ. 2-4, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.theguardian.com/world/2013/aug/09/martin-luther-king-dream-speech-history> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

¹⁴ მუხლი 19, ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია, გაეროს გენერალური ასამბლეა, 217 A (III), 1948 წლის 10 დეკემბერი, ქართული თარგმანი ხელმისაწვდომია აქ: <http://www.parliament.ge/uploads/other/137/137343.pdf> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

მუხლები 9, 10 და 11, ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია (შემდგომში: ევროპული კონვენცია). ETS 5, 1950 წლის 4 ნოემბერი, ქართული თარგმანი ხელმისაწვდომია აქ: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1208370?publication=0> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

მუხლი 18 და 19, საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ, გაერო, 1966 წლის 16 დეკემბერი, ქართული თარგმანი ხელმისაწვდომია აქ: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1398335?publication=0> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

მუხლი 32, საქართველოს 1921 წლის კონსტიტუცია, საქართველოს დამფუძნებელი კრება, 1921 წლის 21 თებერვალი, ხელმისაწვდომია აქ: http://constcentre.gov.ge/failebi/1921_clis_konstitucia_33442.pdf [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

დემოკრატიული საზოგადოების ფორმირების კონტექსტში საქართველოს კონსტიტუცია ინფორმაციის თავისუფლებას გამორჩეულ ყურადღებას უთმობს.¹⁵

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით:

„აზრის ჩამოყალიბებისთვის აუცილებელია, რომ მოპოვებულ იქნეს ინფორმაცია, ინფორმაციის გავრცელების თავისუფლება კი უზრუნველყოფს, რომ აზრი მივიდეს ავტორიდან ადრესატამდე. გარდა საზოგადოებრივი დატვირთვისა, ინფორმაციის თავისუფლებას დიდი მნიშვნელობა აქვს ცალკეული ინდივიდის პიროვნული და ინტელექტუალური განვითარებისათვის.“¹⁶

ევროპული სასამართლო დასძენს, რომ ცრურწმენასა და საფუძველსმოკლებულ ბრალდებებზე დაფუძნებულ ინფორმაციაზე შესაბამისი ზომების მიღება „სახელმწიფოს თავისუფალი შეფასების“ ფარგლებშია.¹⁷ უფრო მეტიც, ინფორმაციის გავრცელებისას ინდივიდმა დიდი სიფრთხილით უნდა გააანალიზოს ამ ინფორმაციის სიზუსტე და სანდოობა, ინფორმაციის გასაჯაროებისადმი საზოგადოების ინტერესი.¹⁸ მაგალითისთვის: ქმედება განმსჭვალული პირადი შუღლით, პერსონალური ანტაგონიზმით ან პირადი გამორჩენის მიზნით ვერ გაამართლებს მაღალი რანგის დაცულობას. მნიშვნელოვანია დადგინდეს, რომ განმცხადებელი მოქმედებს კეთილი ზრახვებით, მიზანსწრაფული მხოლოდ იმით, რომ საზოგადოებამ გაიგოს კონკრეტული უსამართლობის შესახებ.

როდესაც მოთხოვნილი ინფორმაცია არის მაღალი საჯარო ინტერესის მქონე, სახელმწიფოს უარი ინფორმაციის ხელმისაწვდომობასთან დაკავშირებით უნდა დაექვემდებარდეს

მუხლი 17, საქართველოს კონსტიტუცია (2018 წლის რედაქცია), საქართველოს პარლამენტი, 1995 წლის 24 აგვისტო, ხელმისაწვდომია აქ: <http://parliament.ge/ge/kanonmdebloba/constitution-of-georgia-68> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N1/7/1275 „ალექსანდრე მძინარაშვილი საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნული კომისიის წინააღმდეგ“, 2019 წლის 2 აგვისტო, სამოტივაციო ნაწილი, § 7.

¹⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N2/6/1311 „შპს ‘სტერეო+’, ლუკა სევერინი, ლაშა ზილფიმიანი, რობერტ ხახალავი და დავით ზილფიმიანი საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს იუსტიციის მინისტრის წინააღმდეგ“, 2019 წლის 17 დეკემბერი, 2019, § 54.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N1/6/561,568 „საქართველოს მოქალაქე იური ვაზაგაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2016 წლის 30 სექტემბერი, § 39.

¹⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N2/3/406,408 „საქართველოს სახალხო დამცველი და საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2008 წლის 30 ოქტომბერი, § 10.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებები საქმეებზე: no. 39293/98, *Fuentes Bobo v. Spain*, 2000 წლის 29 თებერვალი, § 38; nos 28955/06, 28957/06, 28959/06 და 28964/06, *Palomo Sánchez and Others v. Spain* [GC], 2011 წელი, § 59 და ასევე no. 44306/98 *Appleby and Others v. the United Kingdom*, 2003 წელი, §§ 39–40.

¹⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული კომისიის გადაწყვეტილება საქმეებზე: *Morissens v. Belgium*, no. 11389/85, 1988 წლის 3 მაისი, DR 56, გვ. 127 და დიდი პალატის გადაწყვეტილება საქმეზე no. 21980/93, *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway* [GC], 1999 წელი, § 65.

¹⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული კომისიის გადაწყვეტილებები საქმეებზე: no. 252 *Hadjianastassiou v. Greece*, Series A, 1992 წლის 16 დეკემბერი, § 45.

ბაროს, საზოგადოების მხრიდან მკაცრ ზედამხედველობას და უნდა იყოს შესაბამისად დასაბუთებული.¹⁹

დამატებით, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო თავის მორიგ გადაწყვეტილებაში დასძინს:

„თავისუფალი საზოგადოება შედგება თავისუფალი ინდივიდებისაგან, რომლებიც ცხოვრობენ თავისუფალ ინფორმაციულ სივრცეში, თავისუფლად აზროვნებენ, აქვთ დამოუკიდებელი შეხედულებები და მონაწილეობენ დემოკრატიულ პროცესებში, რაც აზრთა გაცვლა-გამოცვლასა და პაექრობას გულისხმობს.“²⁰

სანამ მსოფლიო პანდემიის მარწუხებში გაეხვეოდა, ნიშანდობლივია, აღინიშნოს ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის დამოკიდებულება გამოხატვის თავისუფლების სოციალურ-სამართლებრივ მნიშვნელობაზე. ეპიდემიის მართვა მოითხოვს „რისკების შესახებ აქტიურ კომუნიკაციას“,²¹ - ორმხრივ დინამიკურ, პროგრესირებად საინფორმაციო სტრატეგიას ვირუსული აფეთქების მომენტიდან, რომელიც ითვალისწინებს შემდეგ ასპექტებს:

1. საზოგადოებისთვის ხელისუფლების მიერ ინფორმაციის მიწოდება საფრთხის ხასიათისა და დამცავი ზომების შესახებ;
2. კოლექტიური თუ ინდივიდუალური შიშების გაანალიზება;
3. ჭორების მენეჯმენტი, რომელიც პირველ ეტაპზე მოიაზრებს დებინფორმაციის „მოსმენას“, მის ანალიზს და შემდგომში მათ დაუყოვნებლივ შესწორებას.²²

ამის გათვალისწინებით, მიზანშეწონილია ინფორმაციის გავრცელება იმ ფორმით, რომელიც მორგებულია სხვადასხვა აუდიტორიის საჭიროებებზე და მიზნად ისახავს გამოსწორებას და არა - სასჯელს. დამატებით აღსანიშნავია, რომ სახელმწიფოებმა ჯანდაცვის პოლიტიკა უნდა განახორციელონ ადამიანის ფუნდამენტურ უფლებებთან თანხვედრაში.²³

ადამიანის უფლებათა საბჭოს 21/12 და გაეროს გენერალური ასამბლეის 68/163 რეზოლუციით, ნათლად არის წარმოჩენილი თავისუფალი მედიის როლი დემოკრატიის შენებასა და ეფექტიანი მმართველობის დამყარებაში. ორივე ორგანო ნათლად აღიარებს ჟურნალისტიკის კრიტიკულ როლს და ადგენს სტანდარტს, რომ როგორც პრაქტიკულად, ასევე ვირტუალურ გარემოში (ინტერნეტ სივრცეში) გარანტირებული უნდა იყოს გამოხატვის თავისუფლება. საბჭოს მიერ დადგენილია, რომ აზრისა და გამოხატვის

¹⁹ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს დასაშვებობის შესახებ გადაწყვეტილება საქმეზე Sdruzeni Jiboceske v Czech Republic, 2006 წლის 10 ივლისი.

²⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს #2/2-389 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე მათა ნათაძე და სხვები საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს პრეზიდენტის წინააღმდეგ“, II თავი, 2007 წლის 26 ოქტომბერი, § 13.

²¹ WHO, Managing Epidemics: Key Facts about Major Deadly Diseases (Geneva, 2018), გვ 34.

²² იქვე.

²³ მუხლი 3 (1) International Health Regulations, WHO, (2005).

თავისუფლება განუყოფელი პირობებია პიროვნული და საზოგადოებრივი განვითარებისთვის. ეს პრინციპები გადამდები დაავადებების ფონზეც კი მტკიცე რჩება.²⁴

ამდენად, კანონიერების, აუცილებლობისა და პროპორციულობის პრინციპები ვრცელდება ყველა მოცემულ გარემოებაში, მათ შორის COVID-19-ის გავრცელების დროს საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის საფრთხის მოგვარების მცდელობების კონტექსტში. საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებებზე განსაკუთრებულ ღირებულებად აღიარებს გამოხატვის თავისუფლებას, რომელიც ასევე საზოგადოებრივი ჯანდაცვის პოლიტიკის განვითარების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია.²⁵ ჩვენ შესაძლოა, ასევე ვიმსჯელოთ გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის ლეგიტიმურობაზე, თუნდაც საგანგებო მდგომარეობის პერიოდში. ამდენად, სახელმწიფოებმა მაქსიმალურად უნდა დაიცვან გამოხატვის თავისუფლება.²⁶

ჯანდაცვითი კრიზისი, როგორცაა პანდემია, არ უნდა გავიგოთ როგორც ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის შემზღუდავი ფაქტორი ან თითქოს მთავრობა ანგარიშვალდებული აღარ არის, მოქმედებდეს თავისი ხალხის საუკეთესო ინტერესების შესაბამისად. პირიქით, საზოგადოებრივი ჯანმრთელობისთვის შექმნილი საფრთხე აძლიერებს ეპიდემიასთან პროფილურად დაკავშირებულ ინფორმაციაზე თავისუფალი წვდომის არგუმენტებს, რადგან საზოგადოებამ მხოლოდ დაავადების მიერ გამოწვეული საფრთხის ცოდნით შეიძლება მიიღოს შესაბამისი გადაწყვეტილებები ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ. აქვე აღსანიშნავია ის მეთოდი, რომელიც ეპიდემიის თუ სხვა მსოფლიო გამოწვევის ეტაპზე სახელმწიფოს ანიჭებს უფლებამოსილებას, შეზღუდოს კონკრეტული უფლებები.

2. პანდემია, როგორც გამოხატვის თავისუფლების გამოწვევა – სახელმწიფო პრაქტიკა

გემოთ მსჯელობისას, არაერთხელ დადასტურდა, რომ მედია არის საზოგადოების მთავარი ინსტრუმენტი, რათა გააცნობიეროს აქტუალური საკითხები და მიხედეს, თუ როგორ უნდა მართოს პრობლემატური საკითხები. ინფორმაციაზე წვდომის შეზღუდვა ხელს უშლის ინფორმაციის გაზიარების მნიშვნელოვან ელემენტს.²⁷ გარკვეული თემების ნებისმიერი წინასწარი შეზღუდვა, მედიასაშუალებების დახურვა ან ინტერნეტ კომუნიკაციის პლატფორმებზე წვდომის სრული დაბლოკვა მოითხოვს ფრთხილად შესწავლას და გამართლებულია მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევაში.²⁸

²⁴ Human Rights Committee, General Comment No. 34, 2011 წელი, § 2.

²⁵ The Inter-American Legal Framework regarding the Right to Freedom of Expression, Inter-American Commission on Human Rights, 2009 წელი, გვ. 11, ხელმისაწვდომია აქ: http://www.oas.org/en/iachr/expression/docs/publications/inter-american_legal_framework_of_the_right_to_freedom_of_expression_final_portada.pdf [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

²⁶ Human Rights Committee, General Comment No. 29, 2001 წელი, on derogations from provisions of the Covenant during a state of emergency, პარაგრაფები 5 და 8.

²⁷ WHO, managing epidemics, 2018 წელი, გვ-გვ. 34 და 47, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.who.int/emergencies/diseases/managing-epidemics-interactive.pdf?ua=1> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

²⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე no. 33348/96, Cumpăna and Mazăre v. Romania [GC], 2004 წელი, § 118.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, ჟურნალისტიკა, საზოგადოებისთვის ინფორმაციის მიწოდების კუთხით, თამაშობს ნიშანდობლივ როლს, რომელიც ნებას რთავს საზოგადოებას, მოიძიოს და ჰქონდეს წვდომა ისეთ ინფორმაციაზე, რომელიც შესაძლებლობას აძლევს, ჯანდაცვის მხრივ, დაიცვას საკუთარი თავი. სწორედ ეს არის მედიის ფასდაუდებელი მონაპოვარი დღევანდელი საზოგადოებისთვის.²⁹

ევროპის საბჭოს რამდენიმე ქვეყანამ მიიღო ზომები (კრიმინალიზება) ცრუ ინფორმაციის გავრცელების თავიდან აცილების მიზნით, თუმცა ძირითად შემთხვევებში, ეს ზომები ვერ შეფასდება როგორც დემოკრატიულ პრინციპებთან შესაბამისი.³⁰

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის, ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციისა და ადამიანის უფლებათა ინტერ-ამერიკული კომისიის ერთობლივი განცხადების მიხედვით:

„პანდემიასთან დაკავშირებული ინფორმაციის კრიმინალიზაციის მცდელობამ შეიძლება გამოიწვიოს უნდობლობა ინსტიტუციონალური ინფორმაციის მიმართ, საიმედო ინფორმაციაზე წვდომის შეჩერება და გამოხატულ თავისუფლებაზე ნეგატიური გავლენა.“³¹

სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, დეზინფორმაციის კრიმინალიზება არაპროპორციულია, ვერ ამართლებს ინფორმაციის შემცირების მიზანს, პირებს ართმევს ინფორმაციის გაზიარების უფლებას, რომელიც შესაძლოა სასიცოცხლო მნიშვნელობის იყოს. მიუხედავად ამისა, კრიზისის პერიოდში, მაგალითად, უნგრეთმა სისხლისსამართლებრივი ნორმებით დაიწყო ბრძოლა დეზინფორმაციის წინააღმდეგ. ეს ნორმები გამოხატვის თავისუფლებასთან მიმართებით მეტად ზოგადი ხასიათისაა და შეიცავს არაპროპორციულ სასჯელებს.³²

მედიის თავისუფლების და მიუკერძოებლობის უზრუნველყოფის კვალდაკვალ, ნიშანდობლივია, ასევე, გარანტირებული იყოს საზოგადოებისთვის სანდო ინფორმაციაზე

²⁹ Human Rights Committee, General Comment No. 34, 2011 წელი, პარაგრაფი 13, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/gc34.pdf> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

³⁰ ევროპის საბჭო, საჯარო განმარტება: “Press freedom must not be undermined by measures to counter disinformation about COVID-19”, 2020 წლის 3 აპრილი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/press-freedom-must-not-be-undermined-by-measures-to-counter-disinformation-about-covid-19> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 2 ნოემბერს].

³¹ International experts - “COVID-19: Governments must promote and protect access to and free flow of information during pandemic – international experts”, 2020 წლის 19 მარტი, [საჯარო განცხადება], ხელმისაწვდომია აქ:

<https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25729&LangID=E> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

³² Amendment to Section 337 of the Hungarian criminal code, Walker Shaun, *ob.* “Hungarian journalists fear coronavirus law may be used to jail them”, The Guardian, 2020 წლის 3 აპრილი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.theguardian.com/world/2020/apr/03/hungarian-journalists-fear-coronavirus-law-may-be-used-to-jail-them> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

The Commission, “Democracy cannot work without free and independent media and that respect for freedom of expression and legal certainty are essential during such times.” 2020 წლის 31 მარტი, [საჯარო განცხადება], ხელმისაწვდომია აქ:

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_20_567 [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

წვდომა. უფრო მეტიც, 2000 წელს გაეროს და რეგიონალურმა ექსპერტებმა გამოხატვის თავისუფლებაზე საერთო დეკლარაციით განაცხადეს, რომ საჯარო უწყებებმა, ინფორმაციაზე მოთხოვნის გარეშე, პროაქტიულად უნდა გამოაქვეყნონ საზოგადოებრივი ინტერესის მქონე ინფორმაცია, მათი მოპოვების თარიღი და წარმომავლობის წყარო.³³

Human Rights Watch-ის განმარტებით, გარანტირებული უნდა იყოს ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობა. აღნიშნული კონკრეტული ჯგუფებისთვის გულისხმობს, მათი საჭიროებების გათვალისწინებით, მათთვის მორგებული ფორმითა და პროცედურებით ინფორმაციის მიწოდებას.³⁴

გემოსხენებული საფრთხეების პრაქტიკულ გამოვლინებებს რომ ჩავუღრმავდეთ, საინტერესო იქნება, გავანალიზოთ რუსეთისა და ჩინეთის მაგალითები პანდემიის პირობებში ინფორმაციის მართვის შესახებ. აქვე არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ მსოფლიოს მასშტაბით, თავიანთი საქმიანობის განხორციელების მოტივით 250-ზე მეტი ჟურნალისტი დაკავებული და რომ თავისუფლებაზე მზღუდული პირები ერთ-ერთი ყველაზე მოწყვლადები არიან ვირუსის პერიოდში.³⁵

2.1. მთავრობამ უკეთ იცის - ჩინეთისა და რუსეთის კომუნისტური პოლიტიკის ანალიზი

ზოგადი ფონის აღსაქმელად, თუ რა დამოკიდებულება არსებობს ჩინეთსა და გამოხატვის თავისუფლებას შორის, უნდა აღინიშნოს, რომ Reporters Without Borders (RSF)-ის 2017 წლის ანგარიშით, ჩინეთი ისევ ითვლებოდა რეპორტიორებისთვის მსოფლიოს ყველაზე დიდ ციხედ. ეს ანგარიში ასევე ყურადღებას ამახვილებს „ციხის“ მომაკვდინებელ პირობებზე.³⁶ ამავე ორგანიზაციის 2020 წლის მონაცემებით, მედიის თავისუფლების ინდექსით, ჩინეთი 180 სახელმწიფოდან 177-ე ადგილზეა.³⁷

³³ UN Commission on Human Rights, Report of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of the Right to Freedom of Opinion and Expression, submitted in accordance with Commission resolution 1999/36, 2000 წლის 18 იანვარი, E/CN.4/2000/63, პარაგრაფი 44, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.refworld.org/docid/3b00f3e10.html> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს]; UN General Assembly, Promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression (2013) A/68/362 პარაგრაფი 76, ხელმისაწვდომია აქ: <https://undocs.org/A/68/362> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

³⁴ Human Rights Watch, "Human Rights Dimensions of COVID-19 Response", 2020 წლის 19 მარტი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.hrw.org/news/2020/03/19/human-rights-dimensions-covid-19-response> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 2 ნოემბერს].

³⁵ Committee to Protect Journalists, 2020 წლის 30 მარტი 2020, "Release all jailed journalists now", (საჯარო განცხადება), ხელმისაწვდომია აქ: <https://cpj.org/2020/03/release-all-jailed-journalists-now/> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

WHO, "Preventing COVID-19 outbreak in prisons: a challenging but essential task for authorities", 2020 წლის 23 მარტი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/technical-guidance/2020/preparedness,-prevention-and-control-of-covid-19-in-prisons-and-other-places-of-detention,-15-march-2020> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

³⁶ Radio Free Asia, 2017 წლის 20 დეკემბერი, "China is 'world's biggest prison' for journalists, bloggers: Report", ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.refworld.org/docid/5a942812a.html> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

³⁷ Reporters Without Borders. 2020 WORLD PRESS FREEDOM INDEX, 2020 წლის 15 მაისი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://rsf.org/en/ranking> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

მიუხედავად იმისა, რომ ამ ეტაპზე სათუთა ვირუსის წარმომავლობა, განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს უხანის ცენტრალური საავადმყოფოს მედიკოსის ლი ვენლიანის ისტორია. მან ჯერ კიდევ 2019 წლის დეკემბრის ბოლოს, მწვავე რესპირატორული სინდრომის (SARS) მქონე პაციენტის შესახებ გააფრთხილა კოლეგები. ადგილობრივმა ხელისუფლებამ იგი დაუყოვნებლივ „გააჩუმა“ და „ჭორების გავრცელების“ გამო დასაჯა. მოვლენები ისეთი ფორმატით განვითარდა, რომ მედიკოსი COVID-19-ს თვითონ შეეწირა.³⁸

პოლიტიკურ პროცესებში მოჰყვა უცხოური გამოცემები New York Times (NYT), Wall Street Journal (WSJ) და Washington Post. მათ აეკრძალათ ჩინეთის ტერიტორიაზე საქმიანობის განხორციელება. ხელისუფლებამ სამ მედიასაშუალებას, მათ შორის Voice of America-სა და Time-ს ჩინეთში მათი ოპერაციების შესახებ დეტალების მიწოდება მოსთხოვა.³⁹ ამას ემატება ჩინეთის მთავრობის წევრების კონსპირაციული თეორიები ვირუსსა და ამერიკის არმიას შორის კავშირზე;⁴⁰ და რომ იტალიის საზღვრებში ვირუსი უკვე გავრცელებული იყო, სანამ ჩინეთში სამედიცინო პერსონალი მას შეამჩნევდა.⁴¹

ინტერნეტ პლატფორმა WeChat-ის გამოყენება საზღვარგარეთ მიზნებისთვის, Wang, Yaqui, "How China's censorship machine crosses borders — and into Western politics," Human Rights Watch, 2019 წლის 20 თებერვალი, გვ.გვ. 2-4, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.hrw.org/news/2019/02/20/how-chinas-censorship-machine-crosses-borders-and-western-politics> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

³⁸ Amnesty International, "China: Doctor's death highlights human rights failings in coronavirus outbreak" [საჯარო განცხადება], 2020 წლის 7 თებერვალი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/02/china-doctor-death-highlights-human-rights-failings-in-coronavirus-outbreak/>; Wang, Ivian, "They Documented the Coronavirus Crisis in Wuhan. Then They Vanished." The New York Times, 2020 წლის 21 თებერვალი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.nytimes.com/2020/02/14/business/wuhan-coronavirus-journalists.html>, იხილეთ ასევე "Lawyer Chen Qiushi documenting coronavirus epicentre disappears", 2020 წლის 10 თებერვალი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.youtube.com/watch?v=Iwpr55PZEJ8>; Reporters Without Borders (RSF), "RSF urges China to stop censoring information about coronavirus epidemic" [საჯარო განცხადება], 2020 წლის 28 თებერვალი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://rsf.org/en/news/rsf-urges-china-stop-censoring-information-about-coronavirus-epidemic> [ბმულები უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

³⁹ Reporters Without Borders (RSF), "Coronavirus : mass expulsion of foreign correspondents further cripples freedom of information in China" [საჯარო განცხადება], 2020 წლის 27 მარტი, ხელმისაწვდომია: <https://rsf.org/en/news/coronavirus-mass-expulsion-foreign-correspondents-further-cripples-freedom-information-china> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 26 ნოემბერს] იხ. ასევე Bill Birtles, "In the midst of the coronavirus pandemic, China forces out foreign reporters", ABC Australia, 2020 წლის 9 მაისი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.abc.net.au/news/2020-05-09/china-kicks-out-foreign-journalists-during-coronavirus-crisis/12227782> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 26 ნოემბერს]

⁴⁰ Myers, Steven Lee - „Myers "China Spins Tale That the U.S. Army Started the Coronavirus Epidemic," The New York Times, 2020 წლის 13 მარტი, მოპოვებული - 2020 წლის 13 მაისს, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.nytimes.com/2020/03/13/world/asia/coronavirus-china-conspiracy-theory.html> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

Wintour, Patrick, „France summons Chinese envoy after coronavirus 'slur'" The Guardian, 2020 წლის 15 აპრილი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.theguardian.com/world/2020/apr/15/france-summons-chinese-envoy-after-coronavirus-slur> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁴¹ Reporters Without Borders (RSF), "Beware of China's coronavirus disinformation, RSF says", 2020 წლის 18 აპრილი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://rsf.org/en/news/beware-chinas-coronavirus-disinformation-rsf-says> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 28 ნოემბერს]; Tang Didi, "Beijing twisted my words on coronavirus's Italian origin, says scientist Giuseppe Remuzzi", The Times, 2020 წლის 26 მარტი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.thetimes.co.uk/article/beijing-twisted-my-words-on->

ამდენად, საერთაშორისო ორგანიზაციების მოწოდებების მიუხედავად, ჩინეთი, გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვით, მაინც განაგრძობს ავტორიტარული და კომუნისტური რეჟიმის შენარჩუნებას და მისთვის უფრო დიდი ძალის მინიჭება.⁴²

სტატიის ამოსავალი წერტილია იმის მიმოხილვა, თუ რა სტანდარტებს უნდა აკმაყოფილებდეს სახელმწიფო პანდემიის ინფორმაციული მართვის ასპექტში და არა - მისი საერთაშორისო პასუხისმგებლობის თემების განხილვა. ამდენად, ამ საკითხს საფუძვლიანად ავტორი არ განიხილავს, თუმცა ნამდვილად მისასაღმებელია ის პოლიტიკური ბერკეტები, რომელთაც წლების განმავლობაში ამერიკა ჩინეთის წინააღმდეგ მიმართავს.⁴³

როდესაც სახელმწიფოებრივ დონეზე იზღუდება გამოხატვის თავისუფლება, კერძოდ, ხდება სისხლისსამართლებრივი ბერკეტების გამოყენება, „გაჩუმების მუქარა“, სისხლისსამართლებრივი საპროცესო მოქმედებების გადამეტებით კრიტიკული აზრის ჩახშობა, უცხოური მედია საშუალებების ქვეყნიდან „გაყრის“ მოტივით საიმპირაციო პოლიტიკით მანიპულირება და კონსპირაციული თეორიების გავრცელება, ცალსახაა, რომ ჩინეთში უფრო ღვივდება ავტორიტარული რეჟიმის მოქმედება და ხელისუფლების უზურპაცია.

როდესაც კომუნისტურ და ავტორიტარულ რეჟიმზე ვსაუბრობთ, მხედველობიდან არ უნდა გამოგვრჩეს ჩვენი ჩრდილოელი ოკუპანტი მეზობელი რუსეთი. ზოგადი ფონის აღსაქმელად, თუ რა მიმართებაა რუსეთსა და დებინფორმაციულ კამპანიას შორის, საჭიროა, ვახსენოთ ევროკავშირის პოლიტიკა ჰიბრიდულ ომთან დაკავშირებით, რომლის განხორციელებაც რუსეთის მიერ უკრაინის აღმოსავლეთი ტერიტორიის სამხედრო ოკუპაციის შედეგად დაიწყო. უფრო კონკრეტულად კი, ევროკავშირის საგარეო ქმედების სამსახურში (EEAS) 2015 წელს შეიქმნა სპეციალური პროგრამა „აღმოსავლეთ სტრატკომი“ (East StratCom Task Force) „EUvsDisinfo“.⁴⁴ 2020 წლის 18 მაისის მონაცემებით, აღნიშნული პროგრამის ფარგლებში, რუსეთის ხელისუფლების

coronaviruss-italian-origin-says-scientist-giuseppe-remuzzi-6twwhkrvn [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 28 ნოემბერს].

⁴² Rankin, Jennifer, "EU says China behind 'huge wave' of Covid-19 disinformation" The Guardian, 2020 წლის 10 ივნისი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.theguardian.com/world/2020/jun/10/eu-says-china-behind-huge-wave-covid-19-disinformation-campaign>; Amnesty International, "Global: Crackdown on journalists weakens efforts to tackle COVID-19," (საჯარო განცხადება), 2020 წლის 1 მაისი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/05/global-crackdown-on-journalists-weakens-efforts-to-tackle-covid19/>; Reporters without Borders, "CORONAVIRUS: We need reliable news more than ever – act now!" (საჯარო განცხადება), 2020 წლის 7 მაისი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://rsf.org/en/campaigns/coronavirus-we-need-reliable-news-more-ever-act-now>; IFJ Launches Global Platform for Quality Journalism, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.ifj.org/media-centre/news-detail/category/world-press-freedom-day-2020/article/ifj-launches-global-platform-for-quality-journalism.html> [ბმულები უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁴³ Swanson, Ana და Mozur, Paul, "U.S. Blacklists 28 Chinese Entities Over Abuses in Xinjiang," 2019 წლის 7 ოქტომბერი, New York Times, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.nytimes.com/2019/10/07/us/politics/us-to-blacklist-28-chinese-entities-over-abuses-in-xinjiang.html>; Guardian staff and agencies, „US House approves Uighur Act calling for sanctions on China's senior officials," The Guardian, 2019 წლის 4 დეკემბერი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.theguardian.com/world/2019/dec/04/us-house-approves-uighur-act-calling-for-sanctions-on-chinas-politburo-xinjiang-muslim> [ბმულები უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁴⁴ იხილეთ დეტალურად: EUvsDisinfo website, ხელმისაწვდომია აქ: <https://euvsdisinfo.eu/about/> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 ოქტომბერს].

მიმართ დადებითად განწყობილი მედია საშუალებების მიერ გავრცელებული 500-მდე ცრუ ინფორმაცია ფიქსირდება.⁴⁵

რუსეთში, 2020 წლის თებერვლის ბოლო პერიოდიდან აპრილის თვის ჩათვლით, COVID-19-ის პირველი შემთხვევის გამოვლენის მომენტიდანვე შეინიშნებოდა მეტად დამაფიქრებელი მონაცემები, განსხვავებით ქვეყნის მოსახლეობის რაოდენობის მსგავსი ბრაზილიისა და ამერიკის მონაცემებისგან.⁴⁶ გამომდინარე იქიდან, რომ ეს საკითხები მედიის მხრიდან დიდი ყურადღების ცენტრშია და ბევრიც იწერება რუსეთის მიერ პანდემიის მართვაზე, კრემლის შეზღუდვებით, პანდემიის შესახებ სახიფათო დებინფორმაციის გავრცელებისთვის პირს შესაძლოა, 5 წლამდე თავისუფლების აღკვეთა მიესაჯოს.⁴⁷ ამას ასევე ერთვის გაზრდილი ადმინისტრაციული ჯარიმები 127 ათასი დოლარის ოდენობამდე.⁴⁸ ცენზურის გარდა, აღსანიშნავია რუსეთის მწყობრივი დამოკიდებულება უცხოური გამოცემების კრიტიკული პოზიციის მიმართ, რომლებიც სამთავრობო დებინფორმაციულ კამპანიაზე ალაპარაკდნენ. ერთ-ერთი ასეთი მაგალითია ამერიკის ხმის გამოცემა, რომლის სტატია შეეხებოდა რუსეთის მასშტაბით კორონავირუსით გარდაცვლილთა ნამდვილ რიცხვებს და მის შეუსაბამობას სამთავრობო სტატისტიკასთან.⁴⁹ რუსეთის მედიარეგულატორის განცხადებით, მსგავსი სტატიები საზოგადოებას მოუწოდებდა ამბოხისკენ, ექსტრემისტული აქტივობებისკენ.⁵⁰ თუ ჩავუღრმავდებით სტატიის შინაარსს, იგი ეხება სტატისტიკური მონაცემების ანალიზს, რომელიც სხვა მედიასაშუალებების მიერ ჩატარებულ კვლევას ეხმიანება და არ იკვეთება მსგავსი სახის პოლიტიკური გადატრიალებისკენ მოწოდებები. აქვე საყურადღებოა ოპოზიციუ-

⁴⁵ EEAS SPECIAL REPORT UPDATE: SHORT ASSESSMENT OF NARRATIVES AND DISINFORMATION AROUND THE COVID-19 PANDEMIC (UPDATE 23 APRIL - 18 MAY), 2020 წლის 18 მაისი, გვ. 2, ხელმისაწვდომია აქ: <https://euvsdisinfo.eu/uploads/2020/05/EEAS-Special-Report-May-1.pdf> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁴⁶ Chief freelance infectious diseases specialist of the Ministry of Health Elena Malinnikova, explained the low mortality from coronavirus in Russia, (საჯარო განცხადება), 2020 წლის 4 მაისი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://iz.ru/1007510/2020-05-04/spetcialist-obiasnila-nizkuiu-smertnost-ot-koronavirusa-v-rossii> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს]; Sepkowitz, Kent, "Why is Russia's Covid-19 mortality rate so low?" CNN, 2020 წლის 13 მაისი, ხელმისაწვდომია აქ <https://edition.cnn.com/2020/05/13/opinions/russia-low-covid-19-mortality-rate-sepkowitz/index.html> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁴⁷ Rainsford, Sarah, "Coronavirus: Russia includes jail terms to enforce crackdown," BBC, 2020 წლის 31 მარტი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.bbc.com/news/world-europe-52109892> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁴⁸ Committee to Protect Journalists, „Russian media regulator orders 2 outlets to take down COVID-19 reports,” (საჯარო განცხადება), 2020 წლის 24 მარტი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://cpj.org/2020/03/russian-media-regulator-orders-2-outlets-to-take-d.php> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁴⁹ Roskomnadzor, Russian Media Regulator, „Roskomnadzor demanded that the media and social networks remove false information about the coronavirus” (საჯარო განცხადება), 2020 წლის 24 მარტი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.rkn.gov.ru/news/rsoc/news72366.htm> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

Associated Press, "Fake News or the Truth? Russia Cracks Down on Virus Postings," ამერიკის ხმა, 2020 წლის 1 აპრილი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.voanews.com/europe/fake-news-or-truth-russia-cracks-down-virus-postings> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁵⁰ Russia's Media Regulator Asks Google To Block Article Questioning Coronavirus Death Toll, (საჯარო განცხადება), 2020 წლის 15 მაისი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.rferl.org/a/russia-s-media-regulator-requests-google-block-article-questioning-coronavirus-death-toll/30613809.html?fbclid=IwAR3-TgkQGU8PSqUyelsZLH85IxivQbIKPmO9c-ZZ9uuRWwPcC038l2GGEs0> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

რად განწყობილი „Novaya Gazeta“-ს ჟურნალისტისა და მრჩევლის დაკავების ფაქტიც. ამ გამოცემის წინააღმდეგ მიმართული სახელმწიფოებრივი ცენზურის პოლიტიკა და წაგებული საქმეები არც პირველი იყო და არც უკანასკნელი.⁵¹

ყველაფერთან ერთად, მიზანმიმართულ დისკრედიტაციასთან გვაქვს საქმე, როდესაც ვსაუბრობთ რუსულ პროპაგანდაზე ლუგარის ლაბორატორიის წინააღმდეგ.⁵² საქართველოს ტერიტორიაზე მდებარე ლუგარის ლაბორატორიის კრიტიკა და კონსპირაციული თეორიები არც პირველია და არც უკანასკნელი.⁵³ ანალოგიური ცრუ ინფორმაციები ვრცელდება მოლდოვის, სომხეთის და უკრაინის ლაბორატორიების საქმიანობაზე.⁵⁴

ვინაიდან რუსეთი 1998 წლიდან არის ევროპული კონვენციის ხელშემკვრელი მხარე, შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ 3-4 წლის ინტერვალში, ვიხილავთ რუსეთის ხელისუფლების წინააღმდეგ საკუთარი დემინფორმაციული პოლიტიკისა და თავისუფალი მედიის ჩაგვრის ასპექტში აღძრულ საქმეებს,⁵⁵ იმ მოცემულობის გათვალისწინებით,

⁵¹ EUvsDesinfo, დემინფორმაციასთან ბრძოლის ევროკავშირის პროგრამა, DISINFO: COVID-19 without Independent Journalism (საჯარო განცხადება), 2020 წლის 6 მაისი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://euvsdisinfo.eu/covid-19-without-independent-journalism/> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁵² იბ. მაგ., ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე no. 45083/06, Novaya Gazeta and Milashina v. Russia, 3 ოქტომბერი 2017 წელი.

⁵³ ფაქტ-შეტრი, ინოვაციური მედია პროექტი, Lugar laboratory in Georgia – Russia's traditional rigmarole, (საჯარო განცხადება), 2019 წლის 16 იანვარი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://factcheck.ge/en/story/37919-lugar-laboratory-in-georgia-russia-s-traditional-rigmarole> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

რუსეთის ფედერაციის საგარეო საქმეთა სამინისტრო, საჯარო განცხადება საქართველოში ლუგარის ცენტრის საქმიანობასთან დაკავშირებით, 2020 წლის 26 მაისი, ხელმისაწვდომია აქ: https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/4138777 [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁵⁴ საგარეო საქმეთა სამინისტროს პრესისა და ინფორმაციის დეპარტამენტის კომენტარი რუსეთის ფედერაციის განცხადებაზე ლუგარის ცენტრთან დაკავშირებით (საჯარო განცხადება), 2020 წლის 26 მაისი, ხელმისაწვდომია აქ: [https://mfa.gov.ge/News/sagareo-saqmeta-saministros-presisa-da-informa-\(6\).aspx?CatID=5](https://mfa.gov.ge/News/sagareo-saqmeta-saministros-presisa-da-informa-(6).aspx?CatID=5) [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

EUvsDesinfo, დემინფორმაციასთან ბრძოლის ევროკავშირის პროგრამა, DISINFO: SUSPICIOUS AMERICAN MILITARY ACTIVITY IN LUGAR LAB (საჯარო განცხადება), 2020 წლის 1 ივნისი, მოპოვებული - 2020 წლის 15 ივნისს, ხელმისაწვდომია აქ: <https://euvsdisinfo.eu/report/suspicious-american-military-activity-in-lugar-lab/> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

ამირან გამყრელიძე: 30 წელია რუსეთი ჩვენი მბრძანებელი აღარ არის, რუსმა კოლეგებმა უნდა გაითავისონ (საჯარო განცხადება), 2020 წლის 28 მაისი, ხელმისაწვდომია აქ: https://www.radiotavisupleba.ge/a/30640007.html?fbclid=IwAR14BiwPpyOjW5CEvnBP7J3gYHdWszcfD_iRPqceAr7K38fznNcjUqP0zts [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

EUvsDesinfo, დემინფორმაციასთან ბრძოლის ევროკავშირის პროგრამა, DISINFO: AMERICAN BIOLABORATORY IN ARMENIA IS THE EPICENTRE OF THE SPREAD OF NEW CORONAVIRUS IN THE REGION (საჯარო განცხადება), 2020 წლის 9 აპრილი, მოპოვებული - 2020 წლის 28 აპრილს, ხელმისაწვდომია აქ: <https://euvsdisinfo.eu/report/american-biolaboratory-in-armenia-is-the-epicenter-of-the-spread-of-new-coronavirus-in-the-region/> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

EUvsDesinfo, დემინფორმაციასთან ბრძოლის ევროკავშირის პროგრამა, DISINFO: CORONAVIRUS COULD HAVE BEEN CREATED IN A UKRAINIAN LABORATORY (საჯარო განცხადება), 2020 წლის 25 აპრილი, მოპოვებული - 2020 წლის 28 აპრილს, ხელმისაწვდომია აქ: <https://euvsdisinfo.eu/report/coronavirus-could-be-created-in-a-ukrainian-laboratory/> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁵⁵ ამას ემატება ისიც, რომ ევროკავშირის მიერ მიღებული დოკუმენტი დემინფორმაციასთან ბრძოლაში აღიარებს მედია საშუალებების დიდ როლს ცრუ ინფორმაციასთან ბრძოლის კუთხით. ეს დოკუმენტი აგრეთვე, მოუწოდებს ჩინეთსა და რუსეთს გლობალური დემინფორმაციული კამპანიისგან თავის შეკავებისკენ. იბ. EUROPEAN COMMISSION, JOINT COMMUNICATION, Tackling COVID-19 disinformation -

რომ უახლოეს წარსულში მის წინააღმდეგ, გამოხატვის თავისუფლების დარღვევის კუთხით, არაერთი გადაწყვეტილება იყო მიღებული.⁵⁶

ხელისუფლება, პირველ რიგში, კრიტიკული აზრის სამართლებრივი დასჯით, უცხოური გამოცემების გმობით და დეზინფორმაციული კამპანიის აქტიური მხარდაჭერით ისეთი საკანონმდებლო ზომების მიღებით, რომლებიც არაპროპორციულად მიემართება ცრუ ინფორმაციასთან ბრძოლის გამოწვევას, მკაფიოდ მიანიშნებს განსხვავებული აზრის ჩახშობის არა მართო სურვილზე, არამედ პრაქტიკულ იმპლემენტაციაზე. პლურალიზმის პრინციპიდან გამომდინარე, მედიის წყაროების შეზღუდვის ინსტრუმენტი არ უნდა იყოს გამოყენებული ოპოზიციური ძალების სამართავად და ავტორიტარული რეჟიმის გასაღვივებლად. თუმცა, არა მართო რუსული, არამედ სხვა ქვეყნების მაგალითზე, რეალობა აბსოლუტურად საპირისპიროს მეტყველებს.⁵⁷

2.2. საგანგებო მდგომარეობის მიმართება ავტორიტარიზმთან

გემოხსენებული სახელმწიფო პრაქტიკების თაოსნობით და ისტორიულ მაგალითებზე დაყრდნობით, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ კრიზისული პერიოდი ხშირად აცდუნებს სახელმწიფოებს სტაბილურობა და საზოგადოებრივი უსაფრთხოების შენარჩუნება ინდივიდუალური უფლებების შეზღუდვის ხარჯზე სცადონ. ევროპის საბჭოს ადამიანის უფლებათა კომისარმა დუნია მიიატოვიჩმა განაცხადა:

„პანდემიის ამ საგანგებო დროში საჭიროა, გადაწყვეტილების მიმღებმა პირებმა დაძლიონ ისეთი ზომების მიღების ცდუნება, რომლებიც შეუსაბამოა ადამიანის უფლებებთან.“⁵⁸

მსოფლიო გამოწვევის საპასუხოდ, ბევრმა სახელმწიფომ მიიღო ზომები, რომლებიც ობიექტურად ემსახურება COVID-19-ის გავრცელების წინააღმდეგ ბრძოლას. საპასუხოდ

Getting the facts right, JOIN(2020) 8, Brussels, 2020 წლის 10 ივნისი, გვ. 9, ხელმისაწვდომია აქ: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-tackling-covid-19-disinformation-getting-facts-right_en.pdf [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

რადიო თავისუფლება, EU: Russia, China Undermine Democracy With Coronavirus Disinformation (საჯარო განცხადება), 2020 წლის 10 ივნისი, მოპოვებული 2020 წლის 10 ივნისს, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.rferl.org/a/eu-russia-china-undermine-democracy-with-coronavirus-disinformation-campaigns/30663872.html> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁵⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, რუსეთის ფედერაციის შესახებ ანგარიში, გვ. 1, 2020 წლის სექტემბრის განახლება, ხელმისაწვდომია აქ:

https://www.echr.coe.int/Documents/CP_Russia_ENG.pdf [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეებზე no. 15449/09, Margulev v. Russia, 08.10.2019. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე no. 52273/07 Stomakhin v. Russia, 09.05.2018.

⁵⁷ BBC, Coronavirus: Is pandemic being used for power grab in Europe? (ჟურნალისტური გამოძიება), 2020 წლის 18 აპრილი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.bbc.com/news/world-europe-52308002> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁵⁸ ადამიანის უფლებათა კომისარი, საჯარო განცხადება, "Commissioner urges Poland's Parliament to reject bills that restrict women's sexual and reproductive health and rights and children's right to sexuality education" 2020 წლის 14 აპრილი, ხელმისაწვდომია აქ:

<https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/commissioner-urges-poland-s-parliament-to-reject-bills-that-restrict-women-s-sexual-and-reproductive-health-and-rights-and-children-s-right-to-sexual?fbclid=IwAR173ivMkNi-eEXCTueu9cSacgp39MOn2fG2JSupCLBZxGLTjG-saOpAHQ>

[უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 27 ნოემბერს]

რეაქციებიდან ყველაზე ხშირია საგანგებო მდგომარეობის შემოღებით შეზღუდვების დაწესება, მათ შორის, „გადაადგილების, გამოხატვისა და შეკრების თავისუფლებაზე.“⁵⁹

ევროპული სასამართლოს *Lawless v. Ireland* საქმის მიხედვით, საგანგებო მდგომარეობა განიმართა პრაქტიკულ მოცემულობად, რომელიც საფრთხეს უქმნის ერის სიცოცხლეს. მისი მიხედვით, ეს მოცემულობა ეხება ისეთ კრიზისულ სიტუაციას, რომელიც გავლენას ახდენს იმ საზოგადოების ორგანიზებულ ცხოვრებაზე, რომელიც შეადგენს სახელმწიფოს.⁶⁰

ზემოთ უკვე გვქონდა საუბარი იმაზე, რომ უფლებების შეზღუდვა უნდა გამომდინარეობდეს კანონიერების პრინციპიდან. ამდენად, თუ საგანგებო ვითარებაში ხდება კონკრეტული უფლების შეზღუდვა, იგი ემყარება კონკრეტულ სამთავრობო დადგენილებას, რომელიც შეესაბამება საგანგებო მდგომარეობის დეკრეტს, რომელიც, თავის მხრივ, მიემართება კონსტიტუციურ დანაწესს. ამგვარად, დიახ, შეზღუდვა კანონის საფუძველზეა მიღებული და ვალიდურია.⁶¹

დღევანდელი და წარსული ისტორიული მაგალითების გათვალისწინებით, რელევანტური იქნება აღინიშნოს, თუ რა მიმართება შეიძლება ჰქონდეს საგანგებო მდგომარეობას ავტორიტარიზმთან და ხელისუფლების უზურპაციასთან. COVID-19-თან გამკლავების მიზნით, უნგრეთში გამოცხადებული საგანგებო ვითარების პერიოდში, აღმასრულებელ ხელისუფლებას ეძლევა ექსკლუზიური უფლებამოსილება, მიიღოს განსაკუთრებული ბოძებები, მათ შორის, კრიზისის დროს პარლამენტის თანხმობის გარეშე საკანონმდებლო დებულებების შეჩერება ან გაუქმება. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, არა საკანონმდებლო შტო, არამედ პრემიერ-მინისტრია ის, ვინც წყვეტს, თუ როდის დამთავრდება საგანგებო მდგომარეობა და მთავრობის ექსკლუზიური უფლებამოსილებები.⁶² ანალოგიური სიტუაციაა საქართველოშიც, რომლის დემოკრატიულ სტანდარტებთან ლეგიტიმურობა და შესაბამისობა საკონსტიტუციო სასამართლოს განხილვის დღის წესრიგშია.⁶³

პოტენციურად, მთავრობის უფლებამოსილების ასეთი სახით გაზრდა და ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის პრაქტიკული გადახვევა იწვევს ხელისუფლების უზურპაციის დიდ რისკს. უპირველესი რისკი ადამიანის უფლებების ნაკლები შეზღუდვის ხარჯზე,

⁵⁹ Human Rights Watch, COVID-19 Offers Chance to Address Human Rights Concerns, 2020 წლის 14 აპრილი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.hrw.org/news/2020/04/14/covid-19-offers-chance-address-human-rights-concerns> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁶⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებები საქმეებზე (no. 3) *Lawless v. Ireland* 196 წლის 1 ივლისი, გვ. 27, § 28, Series A no. 3.

⁶¹ Greene, Alan, *Permanent States of Emergency and the Rule of Law: Constitutions in an Age of Crisis*, Hart Publishing, 2018, გვ. 69, თავი 3, ხელმისაწვდომია აქ: <https://media.bloomsburyprofessional.com/rep/files/9781509906154sample.pdf> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁶² Thorpe, Nick, "Coronavirus: Hungary government gets sweeping powers," BBC, 2020 წლის 30 მარტი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.bbc.com/news/world-europe-52095500>, [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁶³ „საია ‘ჯანდაცვის შესახებ’ კანონში შეტანილ ცვლილებებს საკონსტიტუციო სასამართლოში ასაჩივრებს,“ რადიო თავისუფლება (საჯარო განცხადება), 2020 წლის 23 მაისი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.radiotavisupleba.ge/a/საია-ჯანდაცვის-შესახებ-კანონში-შეტანილ-ცვლილებებს-საკონსტიტუციო-სასამართლოში-ასაჩივრებს/30630175.html> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს]

უშუალოდ კრიზისული პერიოდის ეფექტიანად მართვაა, რათა არ მივიღოთ ჩინეთის მსგავსი ავტორიტარული ხასიათის აკრძალვები.⁶⁴ აგრეთვე, კლასიკურ მაგალითად შეგვიძლია განვიხილოთ დიდი ბრიტანეთის მხრიდან, ტერორიზმთან ბრძოლის კუთხით, საგანგებო მდგომარეობის წესების ფართოდ განმარტება და გავრცელება ყველა ექვმიტანილსა და ბრალდებულზე ჩრდილოეთ ირლანდიაში.⁶⁵

შემდგომ რისკად შეგვიძლია განვიხილოთ პოსტსაგანგებო მდგომარეობის პერიოდი: რეალობა, რომლის დროსაც ხელისუფლება ისევ ხელმძღვანელობს საგანგებო მდგომარეობაში გაზრდილი უფლებამოსილებებით და განაგრძობს ამ რეჟიმში ფუნქციონირებას. ამ რეალობის პრაქტიკულ მაგალითად შეგვიძლია განვიხილოთ დღევანდელი თურქეთის სოციალურ-სამართლებრივი მდგომარეობა, თუ რა პოლიტიკური გავლენა იქონია დემოკრატიის პროცესებზე სამხედრო საგანგებო მდგომარეობამ და ხელისუფლების უზურპაცია.⁶⁶ მოვლენები დაიწყო მაშინ, როდესაც 2016 წელს სახელმწიფო გადატრიალების მცდელობის სტაბილიზაციისთვის ქვეყანაში გამოცხადდა სამხედრო საგანგებო მდგომარეობა. ამ პერიოდშივე, ფიქსირდება ხელისუფლების მიმართ კრიტიკული პოზიციის ჩახშობის მცდელობები,⁶⁷ რომელიც დღესაც, პანდემიის პირობებში, სხვადასხვა სოციალური მედიაპლატფორმის გაკონტროლების ფორმით ისევ გრძელდება.⁶⁸ ამის გარდა, პოსტსაგანგებო მდგომარეობის პერიოდში, თურქეთის სახელმწიფოებრივ სისტემაში ასახვა პოვა ისეთმა სისხლისსამართლებრივმა საპროცესო ნორმებმა, რომლებიც საგანგებო პერიოდში მოქმედებდა.⁶⁹ ამას ემატება მუნიციპალიტეტის უფლებამოსილების ზედამხედველობა და ისეთი დემოკრატიული პროცესების გაკონტროლება, როგორცაა ადგილობრივი არჩევნები.⁷⁰

⁶⁴ Gerson, Michael, „Coronavirus might make authoritarianism look like the answer. It's not“ The Washington Post, 2020 წლის 19 მარტი, ხელმისაწვდომია აქ: https://www.washingtonpost.com/opinions/coronavirus-might-make-authoritarianism-look-like-the-answer-its-not/2020/03/19/ebfc72c0-6a06-11ea-abef-020f086a3fab_story.html [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁶⁵ Jabauri, Ana, „Preserving Criminal Justice during a State of Emergency: Derogations from Fair Trial and Due Process Rights under the ICCPR, ECHR and the ACHR,“ Thesis Submitted to the Department of Legal Studies of the Central European University, 2018, გვ. 19.

⁶⁶ Human Rights Watch, Turkey: Normalizing the State of Emergency: Draft Law Permits Purging Judges; Prolonged Detention; Curbing Movement, Assembly, 2018 წლის 20 ივლისი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.hrw.org/news/2018/07/20/turkey-normalizing-state-emergency> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁶⁷ Human Rights Watch, (Joint NGO Letter), Turkey: State of emergency provisions violate human rights and should be revoked, 2016 წლის 20 ოქტომბერი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur44/5012/2016/en/> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁶⁸ Sinclair-Webb, Emma, „Turkey Seeks Power to Control Social Media,“ Human Rights Watch, 2020 წლის 13 აპრილი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.hrw.org/news/2020/04/13/turkey-seeks-power-control-social-media> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁶⁹ Amnesty International, „Turkey's State of Emergency Ended But The Crackdown on Human Rights Continues“ 2019 წლის 1 თებერვალი, გვ. 1, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur44/9747/2019/en/> [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁷⁰ European Commission for Democracy through Law, Opinion No. 888/ 2017 On the Provisions of the Emergency Decree Law N° 674 Of 1 September 2016, 2017 წლის 9 ოქტომბერი, პარაგრაფი 97, ხელმისაწვდომია აქ: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2017\)021-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)021-e) [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

თუ ჩვენ ვსაუბრობთ იმ პრიმატზე, რომ სამხედრო საგანგებო მდგომარეობის დროს გარანტირებული უნდა იყოს ადამიანის ფუნდამენტური უფლებები, მაშინ *a priori* უნდა ვიდავოთ, რომ ჯანდაცვითი კრიზისის დროს სახელმწიფოებმა უნდა დაიცვან ისეთი ძირეული პრინციპები, როგორებიცაა: ხელისუფლების დანაწილება, დემოკრატიული მმართველობა და პლურალისტული საზოგადოება.⁷¹ წინააღმდეგ შემთხვევაში, თავად ისტორია მეტყველებს იმ სოციალურ-სამართლებრივი მდგომარეობის დამყარების რისკებზე, როდესაც ადამიანის უფლებების დაცვის საკითხი სრულად ავტორიტარული ხელისუფლების კონტროლში იმყოფება. ხელისუფლების ძალის სრული კონცენტრაცია ერთ შტოში, ყოველგვარი ზედამხედველობისა და ბალანსის გარეშე, სრულად გმობს დემოკრატიული საზოგადოების იმ შრომასა და მისწრაფებას, რომ სახელმწიფო პოლიტიკის გადაწყვეტილებები ერთიანი კონსენსუსის და საზოგადოების ჩართულობის უზრუნველყოფით იქნეს მიღებული. ამდენად, როდესაც საქმე ეხება არსებული კონსტიტუციური დანაწესებისგან განსხვავებული რეჟიმის შემოღების დისკრეციას საგანგებო მდგომარეობის დასრულების შემდგომ, იგი „ტემპარითი კონსტიტუციის“ პრიმატს არ მიესადაგება.⁷²

დასკვნა

2020 წლის მოვლენებმა საერთაშორისო საზოგადოებას ნამდვილად დაანახა თავისი სუსტი მხარეები ეპიდემიასთან ბრძოლის საკითხზე მყისიერი რეაგირების კუთხით და ის ერთსაუკუნოვანი გაკვეთილი, რომელიც მხედველობიდან გამორჩა. სახელმწიფო ლიდერები და წამყვანი ვირუსოლოგები ამტკიცებენ, რომ მსოფლიო ამიერიდან აღარასდროს იქნება ისეთი, როგორიც ადრე იყო და რომ COVID-19-მა მისცა დასაბამი ისეთ მეცნიერულ გამოწვევებს, რომლებიც უშუალოდ კავშირშია ადამიანის ჯანმრთელობასა და სიცოცხლესთან.

არანაკლებ საინტერესო იყო ადამიანის უფლებების გამოწვევების კუთხით პანდემიის პროცესები. ჩვენ მოგვეცა შესაძლებლობა, ქვეყნების მიერ არჩეული პოლიტიკის სამართლებრივი ანალიზი გაგვეკეთებინა. თავის მხრივ, COVID-19-მა, კიდევ ერთხელ, დაადასტურა გამობატვის თავისუფლების დიდი როლი პანდემიის პროცესებთან გამკლავების კუთხით.

Ülgen, Sinan, „How Istanbul’s mayoral elections are shaping the future of Erdoğan’s Turkey.“ The Guardian, 2019 წლის 15 მაისი, ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/may/15/istanbul-elections-erdogan-mayor>

[უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

⁷¹ Cole, David, The Poverty of Posner’s Pragmatism: Balancing Away Liberty After 9/11, Stanford Law Review, Vol. 59:1735 April 2007, გვ-გვ. 1735-1751.

⁷² ჯაბაური ანა, „საგანგებო მდგომარეობა: მოკლე გზა ავტორიტარიზმამდე,“ საკონსტიტუციო სამართლის ჟურნალი - 1 (2020) - სპეციალური გამოცემა, 2020 წლის 15 ივნისი, გვ-გვ. 149-177, გვ 167, ხელმისაწვდომია აქ: [https://www.constcourt.ge/files/7/JCL - GEO - VOI 1 \(2020\) Special Issue/JCL - 2020 Vol.1- Special Issue-149-177 GEO.pdf](https://www.constcourt.ge/files/7/JCL - GEO - VOI 1 (2020) Special Issue/JCL - 2020 Vol.1- Special Issue-149-177 GEO.pdf) [უკანასკნელად გადამოწმდა 2020 წლის 30 სექტემბერს].

Greene, Alan, *supra* სქოლიო 61, გვ. 70. თავი 3.

ავტორი, უდავოდ, იზიარებს მოსაზრებას, რომ პანდემიის შემდგომი პერიოდი და ჩვენი ყოფა არასდროს იქნება უწინდელი, როგორც სოციალური, ასევე სამართლებრივი კონტექსტით. კრიზისმა მსოფლიოს კიდევ ერთხელ თვალსაჩინოდ დაანახა, თუ რა როლი აქვს ერთიან, საერთაშორისო კოორდინირებულ მოქმედებას. პროგრესის ამ სვლაში, პანდემიამ თვალსაჩინოდ დაანახა ყველა მთავრობას, პოლიტიკოსს და ციფრული ეპოქის ყველა შესაბამის მოთამაშეს, რომ ნებისმიერი სახის ცენზურა, რომელიც მიემართება ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის, ჯანმრთელობის, სიცოცხლის, ავტონომიურობისა და ეფექტიანი მმართველობის განვითარების შეზღუდვას, თუნდაც ლეგიტიმური მიზნით განპირობებულს, უნდა აკმაყოფილებდეს კანონიერების, აუცილებლობისა და პროპორციულობის სტანდარტებს. ეს არის პანდემიისგან რეაბილიტაციის სასურველი გზა, რომელსაც სახელმწიფოები უნდა მიჰყვნენ ადამიანის უფლებების პატივისცემის უფრო მტკიცე ჩარჩოს ჩამოსაყალიბებლად.

კრიზისულ პერიოდში გამოხატვის თავისუფლებასთან მოპყრობა ნამდვილად აისახება ქვეყნის დემოკრატიის ინდექსზე. მხედველობიდან არ უნდა გამოგვრჩეს დეზინფორმაცია და ჰიბრიდული თავდასხმები, რომლებიც ასუსტებენ სახელმწიფოს უნარს, ეფექტიანად გაუმკლავდეს კრიზისულ პერიოდს. ამისათვის კი აუცილებელია როგორც ქვეყნის შიდა სტრუქტურების სტრატეგიული კომუნიკაცია, დეზინფორმაციის გამოვლენა და მისი აღკვეთა ინტერნეტ სივრციდან, ასევე საერთაშორისო მხარდაჭერა როგორც ტექნოლოგიური გიგანტებისგან, ისე საერთაშორისო ორგანიზაციებისგან.

სახელმწიფო პოლიტიკა, რომელიც მოიაზრებს გამოხატვის თავისუფლების თვითნებურ და გაუმართლებელ შეზღუდვას, მიილტვის ავტორიტარული რეჟიმის დამკვიდრებისკენ და, საზოგადოების მხრიდან, უთანასწორობის პრიმატის გათავისებისკენ. საერთაშორისო საზოგადოებამ კარგად უნდა გაითავისოს, რომ COVID-19 არა მხოლოდ ვირუსოლოგიური ომის, არამედ ინფორმაციული გამოწვევის წინაშე გვაყენებს. სწორედ გამჭვირვალობა და სიტყვის თავისუფლება აგებს საერთაშორისო ურთიერთობების ხიდებს და უზრუნველყოფს ეფექტიან კოორდინაციას.